

ISSN-2415-3842 (Online)

ISSN-2311-889X (Print)

КАРПАТИ:

*людина, етнос,
цивілізація*

**THE CARPATHIANS:
populace, ethnos, civilization**

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
З ПРОБЛЕМ КАРПАТОЗНАВСТВА**

9'2023

Івано-Франківськ

УДК 94(292.451/.454)
ББК 63.3

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Інститут історії, етнології і археології Карпат
Centralny ośrodek turystyki górskiej PTTK

Карпати: людина, етнос, цивілізація. Івано-Франківськ, 2023. Вип. 9. 420 с.

The Carpathians: populace, ethnos, civilization. Ivano-Frankivsk, 2023. Vol. 9. 420 p.

Головний редактор   Микола Кугутяк (м. Івано-Франківськ)

Відповідальні редактори   Світлана Боян-Гладка (м. Івано-Франківськ)
Оксана Семак (м. Івано-Франківськ)

Редакційна рада   Олег Жерноклеєв (м. Івано-Франківськ)
Дмитро Степовик (м. Київ)
Єжи Каплон (м. Краків, Республіка Польща)
Ігор Кочкін (м. Івано-Франківськ)
Беата Лоренс (м. Жешув, Республіка Польща)
Олександр Марущенко (м. Івано-Франківськ)
Василь Марчук (м. Івано-Франківськ)
Марта Новак (м. Гданськ, Республіка Польща)
Антоанета Олтяну (м. Бухарест, Румунія)
Ян Островський (м. Краків, Республіка Польща)
Степан Павлюк (м. Львів)
Ігор Райківський (м. Івано-Франківськ)
Борис Савчук (м. Івано-Франківськ)
Ганна Скрипник (м. Київ)
Петро Сіреджук (м. Івано-Франківськ)
Богдан Томенчук (м. Івано-Франківськ)
Анджей Янечек (м. Варшава, Республіка Польща)

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту історії, етнології і археології Карпат
(протокол № 1 від 2 вересня 2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(серія КВ № 15084-3656Р від 7 квітня 2009 р.)*

Адреса редакційної колегії:

76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, ауд. 713

Інститут історії, етнології і археології Карпат

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, тел.: 59-61-87

**СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ ВІДКРИТІ ДЛЯ ДИСКУСІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ, А ТОМУ ЇХНІЙ
ЗМІСТ НЕ ОBOB'ЯЗKOBО ВІДОБРАЖАЄ ПОГЛЯДИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ**

ЗМІСТ

НЕЗВІДАНИМИ СВІТАМИ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО І ДУХОВНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІЗНАННЯ ІСТОРІЇ. ДО 70-РІЧЧЯ ПРОФЕСОРА МИКОЛИ КУГУТЯКА

Ігор Цепенда. Живий подвижницький чин на шляху до Храму 8
Ihor Tsependa. Live Pilgrimage Rite on the Way to the Temple.

Оксана Дрогобицька. Наукова діяльність професора Миколи Кугутяка 17
Oksana Drohobyt'ska. Scientific Activity of Professor Mykola Kugutyak.

Богдан Томенчук, Роман Кобильник, Борис Хруслов, Ігор Кочкін.
Археологічні дослідження пам'яток сакральної спадщини Карпатського
регіону професором Миколою Кугутяком 35
Bohdan Tomenchuk, Roman Kobylnyk, Borys Khruslov, Ihor Kochkin.
Archeological Researches of the Sacred Heritage Monuments of the Carpathian
Region by Professor Mykola Kugutyak.

*Микола Вітенко. Проект “Західно-Українська Народна Республіка 1918–
1923. Енциклопедія”: від ідеї до реалізації 48*
*Mykola Vitenko. Project “Western Ukrainian People’s Republic 1918–1923.
Encyclopedia”: From an Idea to Implementation.*

*Роман Берест, Ігор Берест. Внесок професора Миколи Кугутяка у вивчен-
ня старожитностей галицького чернецтва 57*
*Roman Berest, Ihor Berest. Contribution of Professor Mykola Kugutyak to the
Study of Antiquities of Halychyna Monastics.*

*Світлана Боян-Гладка. Духовна культура Українських Карпат в етнологіч-
них студіях професора Миколи Кугутяка 64*
*Svitlana Boian-Hladka. The Spiritual Culture of the Ukrainian Carpathians in
the Ethnological Researches of Professor Mykola Kugutyak.*

*Андрій Міщук, Мар'яна Міщук. Суспільно-політична проблематика
в дослідженнях професора Микола Кугутяка 78*
*Andrii Mishchuk, Mariana Mishchuk. Socio-Political Issues in the
Researches of Professor Mykola Kugutyak.*

*Олег Єгревій, Ігор Райківський. Микола Кугутяк – засновник
і багатолітній головний редактор наукового і культурно-просвітнього
краєзнавчого часопису “Галичина” 88*
*Oleh Yehreshii, Ihor Raikivskiy. Mykola Kugutyak – the Founder and
Long-term Chief Editor of the Scientific, Cultural, Educational and Regional
Journal “Halychyna”.*

УДК 94(477)

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА МИКОЛИ КУГУТЯКА

ОКСАНА ДРОГОБИЦЬКА

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
факультет історії, політології і міжнародних відносин
кафедра етнології і археології
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, 76000
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2929-1708>
e-mail: oksana.drohobytzka@pnu.edu.ua*

У статті аналізуються наукові здобутки відомого історика, етнолога, професора Миколи Кугутяка. Основну увагу звернено на сферу наукових зацікавлень дослідника, його індивідуальні та колективні видання. Аналізуючи численні публікації науковця з історії національно-визвольного руху та духовної спадщини населення Українських Карпат, авторка наголошує на його важливій ролі в процесі формування етноісторичної школи на базі Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Доведено, що М. Кугутяк сформував ціле покоління молодих науковців – істориків, політологів та етнологів.

Ключові слова: наукова діяльність, історик, Микола Кугутяк, етноісторична школа, духовна культура, монастир, Галичина.

Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника відомий своїми потужними науковими школами, які генерують нові концептуальні підходи до вивчення історичного процесу, щороку публікують фундаментальні видання і гідно репрезентують навчальний заклад – як в Україні, так і за її межами. Безперечно однією з найбільш знакових є наукова школа, створена Миколою Васильовичем Кугутяком – видатним дослідником, громадським діячем, патріотом. Завдяки самовідданій праці, наполегливості та неабияким організаторським вмінням йому вдається керувати великим науково-педагогічним колективом упродовж трьох десятиліть. Так, у 1993 р. М. Кугутяк обраний деканом історичного факультету, з 2006 р. – директором Інституту історії і політології, з 2016 р. – деканом факультету історії, політології і міжнародних відносин. За ці роки він став прикладом та натхненником для своїх колег, студентів, аспірантів, багатьох поколінь молодих істориків. Відповідальна посада й численні адміністративні обов'язки не завадили провадити активну наукову діяльність, брати участь у політичних акціях і громадських заходах.

Основні віхи біографії М. Кугутяка проаналізовані в статтях істориків О. Жерноклеєва, І. Райківського та М. Сигидина¹, тому ми зосередимося здебільшого на наукових здобутках ученого. У 1994 р. він захистив дисертацію в Українському вільному університеті (м. Мюнхен, Німеччина) з присвоєнням ученого ступеня доктора

¹ Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський, “Професору Миколі Кугутяку – 50”, *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис “Галичина”*, Вип. 8, (2002), 6–11; Олег Жерноклеєв, Михайло Сигидин, “До 60-річчя доктора історичних наук, професора М. В. Кугутяка”, *Український історичний журнал*, по. 5, (2012), 231–233.

філософії, 1996 р. – докторську дисертацію на тему: “Національно-політичний рух у Галичині в 1890–1939 рр.” в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень НАН України (м. Київ). У грудні того ж року отримав учене звання професора². Наукові дослідження охоплюють широке коло проблем: від різних аспектів суспільно-політичного життя Галичини ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. та історичної персоналістики до особливостей духовної культури Карпатського регіону. Важливе місце серед наукових зацікавлень також займають пошук, збір, каталогізація і друк археографічних матеріалів.

У 1993 р. вийшла праця М. Кугутяка “Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.)”³. У передмові до видання автор справедливо наголосив, що проблема національно-визвольних змагань українського народу, зокрема в Галичині, була однією з найбільш сфальсифікованих ділянок в історії України. Тому він поставив за мету на основі документальних матеріалів, кращих здобутків історичної науки й без ідеологічних перекручень розкрити процес національно-політичного та державного відродження галицьких українців, їх звитяжну боротьбу впродовж ХІХ – 30-х рр. ХХ ст.⁴. Відзначимо, що науковцю вдалося на високому рівні проаналізувати початки національного відродження у Галичині, так звану Весну народів 1848 р., виникнення нових суспільно-політичних рухів, громадських організацій і партій, національно-визвольні змагання 1914–1921 рр., політику польського окупаційного режиму міжвоєнної доби та ін. Як підкреслив у рецензії дослідник М. Вегеш, ця книга написана на основі великого фактичного матеріалу, доступною для широкого загалу мовою і є вагомим внеском у розвиток вітчизняної історіографії⁵.

У монографії “Голодомор 1933-го і Західна Україна (Трагедія Наддніпрянщини на тлі суспільних настроїв західноукраїнської громадськості 20–30-х років)” (1994)⁶ М. Кугутяком простежено вплив голодомору, колективізації та винищення українства Наддніпрянщини на активізацію національно-визвольного руху на західноукраїнських землях⁶. Окрім цінного фактичного матеріалу, книга містить численні документи, серед яких звернення 35 громадських організацій Західної України до українського народу у зв’язку з голодом, повідомлення газети “Діло”, “Нова Зоря”, резолюції протесту, ухвалені на народних вічах Галичини, партійні відозви тощо. Особливо варто відмітити, що в ній вперше розкрито масовий рух західноукраїнської громадськості, спрямований на порятунок голодуючих в Україні. Вагомий внесок здійснив учений і в підготовку монографії “Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія” (керівник авторського колективу й відповідальний редактор проф. О. Карпенко), яка вийшла друком у 2001 р. Це комплексне дослідження обсягом майже 40 друкованих аркушів стало помітною подією у науковому житті тогочасного історичного факультету⁷.

---

² Жерноклеєв, Райківський. “Професору Миколі Кугутяку – 50”, 8.

³ Микола Кугутяк, *Галичина: сторінки історії : нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.)*. (Івано-Франківськ : [б. в.], 1993), 200.

⁴ Ibid, 6.

⁵ Микола Вегеш, “Гортаючи сторінки історії Галичини: [Рецензія на кн.: Кугутяк М. Галичина: сторінки історії : нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.)]. Івано-Франківськ, 1993. 200 с.], *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України*. Вип. 3, (1998), 99.

⁶ Микола Кугутяк, *Голодомор 1933-го і Західна Україна (Трагедія Наддніпрянщини на тлі суспільних настроїв західноукраїнської громадськості 20–30-х років)*. (Івано-Франківськ, 1994), 70.

⁷ Жерноклеєв, Райківський, “Професору Миколі Кугутяку – 50”, 9.

Двотомна фундаментальна монографія М. Кугутяка, “Українська націонал-демократія (1918–1939 рр.)” висвітлює динаміку розвитку провідної політичної сили краю у боротьбі за національне визволення й українську державність⁸. У вступі автор наголосив на давній традиції національно-демократичного руху, що впливає з індивідуалізму української вдачі, багатовікової тенденції до стирання станових меж усередині спільноти й культивованої ідеї свободи⁹. Перший том присвячений аналізу діяльності Української національно-демократичної партії (УНДП) у період ЗУНР, а також Української народно-трудової партії (УНТП) та Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО) як національного феномена партійно-політичного руху. У другому томі наведено 228 документів та матеріалів, серед яких: резолюції, звіти, протоколи з’їздів, партійні програми, заяви й доповіді громадських діячів, статті з періодичних видань міжвоєнного періоду, документи польських органів державної влади, спогади учасників національно-визвольного руху тощо.

За редакцією вченого опубліковано чимало колективних видань. Зокрема, до 15-ї річниці Незалежності України побачила світ фундаментальна праця “Прикарпаття: спадщина віків” (2006)¹⁰. Як зазначено в передмові, підготовка цього унікального ілюстрованого науково-популярного видання є “важливою складовою загальнонаціонального завдання популяризації наукових знань про Україну та її історичні землі, їхнє легендарне минуле, самобутню культуру, талановитий народ”¹¹. У книзі здійснено комплексний аналіз природно-географічних умов, археологічних пам’яток краю, його історико-культурного розвитку, етнографічних особливостей і туристичного потенціалу. Структура включає чотири тематичні розділи, які складаються з підрозділів. Окрім загального редагування, М. Кугутяк виступив співавтором передмови та підрозділу “Між двома світовими війнами (1919–1939)”. Особливо вражає широка джерельна база й багатий ілюстративний матеріал (понад 3 тисячі світлин), який детально передає особливості та колоритність Прикарпаття. Водночас варто відзначити, що книга написана українською та англійською мовами, що робить її доступною для читачів за межами України.

Не менш знаковим став вихід іншого колективного видання за редакцією М. Кугутяка – “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія” (2008)¹². Колективу авторів з Івано-Франківська, Львова, Києва, Чернівців, Тернополя та Ужгорода вдалося відтворити передумови й історичний контекст утворення ЗУНР, зовнішню та внутрішню політику держави, соціально-економічне, культурно-освітнє життя, а також побут тогочасного населення. Книга цінна не тільки новітніми підходами до висвітлення подій, а й численними ілюстративними матеріалами, оригінальними фотодокументами.

⁸ Микола Кугутяк, *Історія української націонал-демократії (1918–1929)*. Т. 1. (Київ–Івано-Франківськ, 2002), 536; Микола Кугутяк, *Українська націонал-демократія (1918–1939)*. Т. 2. (Київ–Івано-Франківськ, 2004), 704.

⁹ Ibid, Т. 1, 5.

¹⁰ *Прикарпаття. Спадщина віків: пам’ятки природи, історії, культури, етнографії*, авт. ідеї та голов. ред. М. Кугутяк. (Львів : Манускрипт-Львів, 2006), 567.

¹¹ Ibid, 9.

¹² *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія*, автор ідеї, головний редактор і керівник авторського колективу Микола Кугутяк. (Львів–Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008), 524.

Логічним продовженням цієї тематики стало унікальне чотиритомне видання “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія” (2018–2021)¹³. У ньому вперше в українській та зарубіжній історичній науці опубліковано біографії відомих та малознаних діячів ЗУНР. Енциклопедія отримала численні позитивні відгуки та стала лауреатом конкурсу “Книжка року’2021” у номінації “Минувшина”. Професор М. Кугутяк є редактором та автором численних статей, приурочених як знаковим персоналіям (Костянтин Чехович, Володимир Целевич, Платонід Петро Філяс та ін.), так і концептуальним питанням – “Український національно-визвольний рух на Західній Україні проти польського окупаційного режиму 1919–23”¹⁴ чи “Проблема польсько-українських відносин у політичному дискурсі Західно-Української Народної Республіки”¹⁵.

Як справедливо зазначають історики О. Реєнт та О. Марущенко, за масштабами охоплення і висвітлення проблематики енциклопедія ЗУНР не має аналогів у вітчизняній історіографії. Однією з важливих концептуальних засад видання є його цивілізаційно-ціннісний, багатовимірний і разом з тим україноцентричний характер, що яскраво проявилось у вивченні історичних персоналій. Водночас ця праця є щирою даниною пам’яті сучасного покоління громадян України десяткам тисяч борців, які віддали своє життя за свободу рідного краю, за право жити у власній вільній незалежній суверенній і соборній Українській державі¹⁶.

Впродовж 2009–2014 рр. за редакцією М. Кугутяка вийшло п’ять книг збірника документів “Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті”¹⁷. Опубліковані матеріали детально відтворюють атмосферу польської, а згодом німецької окупації краю, демонструють методи і засоби дискримінації українців, розкривають

---

¹³ *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 1: А–Ж. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018), 688; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 2: З–О. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019), 832; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3: П–С. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2020), 576; *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 4: Т–Я. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2021), 688.

¹⁴ Микола Кугутяк, “Український національно-визвольний рух на Західній Україні проти польського окупаційного режиму 1919–23”, *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 4: Т–Я. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2021), 224–236.

¹⁵ Тетяна Дерешук, Микола Кугутяк, “Проблема польсько-українських відносин у політичному дискурсі Західно-Української Народної Республіки”, *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Т. 3: П–С. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2020), 254–258.

¹⁶ Олександр Реєнт, Олександр Марущенко, “Рецензія: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Енциклопедія: У 4 томах”, *Український історичний журнал*. Ч. 1. (2022), 224, 225.

¹⁷ *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали*, відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1: (1919–1929). (Івано-Франківськ : КПФ “Лік”, 2012), 600; *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали*, відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 2: (1929–1939). (Івано-Франківськ : КПФ “Лік”, 2014), 600; *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: Документи і матеріали*, відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 3: (1947–1957). (Івано-Франківськ : КПФ “Лік”, 2011), 768; *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: Документи і матеріали*, відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 2: (1945–1946). (Івано-Франківськ : КПФ “Лік”, 2010), 696; *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали*, відп. ред. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 1: (1939–1945). (Івано-Франківськ : КПФ “Лік”, 2009), 600.

Світлина 1. Професор М. Кугутяк, проректор з наукової роботи, професор В. Якубів та доцент М. Вітенко обговорюють фундаментальне видання “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія”.

засади та рушійні сили визвольної боротьби. Окремі томи присвячені героїчному спротиву українських повстанців радянському тоталітаризму, засобам і методам підпільної роботи. На особливу увагу заслуговує той факт, що, завдяки документам, уміщеним у цьому збірнику, вдалося повернути із забуття імена багатьох українських патріотів.

Революції Гідності, її причинам та передумовам присвячено ще одне науково-документальне видання за редакцією М. Кугутяка – “Український Євромайдан. Прикарпатський вимір” (2016)¹⁸. Професор у співавторстві з доцентом М. Вітенком підготували вступ, історичний екскурс “На шляху до незалежності й свободи”, хронологічний “Літопис Революції Гідності”, післямову та численну підбірку документів і матеріалів, фотографій тих буремних подій. Загалом з упевненістю можна стверджувати, що ця книга посіла гідне місце серед досліджень, приурочених Євромайдану та участі мешканців Івано-Франківщини в боротьбі за європейські цінності та свободу.

Якщо проаналізовані індивідуальні та колективні видання були написані більше в історико-документальному розрізі, то наступні публікації вирізняються як за тематикою, так і способами подачі матеріалу. Адже із заснуванням кафедри етнології і археології у 2006 р. настав новий етап у науковій роботі М. Кугутяка. У рамках цієї кафедри професор розпочав формування на сучасних методологічних засадах нової етнологічної школи в Україні. Так, з його ініціативи у 2008 р. створено науково-дослідний Інститут історії, етнології і археології Карпат, а також Карпатську археологічну експедицію, яка впродовж 2006–2023 рр. здійснила цілу низку важливих відкриттів.

¹⁸ *Український Євромайдан. Прикарпатський вимір*, за ред. М. Кугутяка. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2016), 704.

Світлина 2. Відкриття унікальних наскельних рельєфів XII–XIII ст. у печерній обителі біля с. Поділля Галицького (нині Івано-Франківського) р-ну Івано-Франківської області (проф. М. Кугутяк та доц. Б. Томенчук).

Як керівник наукової теми “Історико-культурні та етносоціальні процеси на Прикарпатті” М. Кугутяк визначив основні пріоритети досліджень на наступні роки. Зокрема науковець започаткував комплексне вивчення стародавніх пам’яток Карпатського регіону: скельно-печерних комплексів, культових каменів, петрогліфів, а також середньовічних городищ-святилищ та монастирів. У ході обстеження пам’яток застосовувався міждисциплінарний підхід, а до експедиційної роботи залучалися археологи, етнологи, геологи, скульптори, архітектори, фольклористи та краєзнавці. Особливо великий внесок у проведення археологічних розвідок зробили учасники експедиції – наукові співробітники Інституту історії, етнології і археології Карпат Б. Томенчук та Р. Кобильник.

У 2007–2018 рр. вийшла низка монографій і статей М. Кугутяка, у яких на основі співставлення та аналізу комплексу історичних, археологічних та етнографічних джерел культові об’єкти вперше постали як унікальні стародавні ритуальні пам’ятки загальнонаціонального та європейського значення. У першу чергу йдеться про “Кам’яні старожитності Космача” (2007)¹⁹, “Терношорське скельне святилище в Карпатах” (2007)²⁰, “Скельні святилища сокільських вершин” (2008)²¹ і “Стародавні храми на

---

¹⁹ Микола Кугутяк, *Кам’яні старожитності Космача*. (Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007), 100.

²⁰ Микола Кугутяк, *Терношорське скельне святилище в Карпатах*. (Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007), 72.

²¹ Микола Кугутяк, *Скельні святилища сокільських вершин*. (Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008), 128.

Світлина З. Професор М. Кугутяк зі старшим викладачем Р. Кобильником під час експедиції.

священних вершинах Косівщини” (2012)²². У вказаних працях дослідник опирається на багатий джерельний матеріал, місцеву фольклорно-легендарну традицію, а також топоніміку. Наприклад, у книзі “Бубнище. Скельне святилище Великої Богині в Карпатах” (2015) зроблено спробу реконструкції релігійного світогляду, структури міфоруального простору, теогонії і космогонії святилища²³.

Загалом вивчаючи духовну культуру Карпат, дослідник уперше ввів до наукового обігу сотні оригінальних стародавніх, середньовічних і новочасних пам’яток, розкрив етапи цивілізаційного поступу краю, особливості розвитку його етнічної історії, духовної і матеріальної культури. Водночас він наголосив на проблемі збереження виявлених природних історико-культурних об’єктів, які зазнають руйнувань унаслідок дій так званих неорганізованих туристів.

Одним зі шляхів захисту пам’яток культури, на думку науковця, має стати детальна їх каталогізація і введення до державного реєстру. З цієї точки зору особливо цінним є двотомне фундаментальне видання “Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам’яток історії та культури”, опубліковане в співавторстві з М. Волощуком, Б. Томенчуком, І. Кочкіним та П. Сіреджуком. Перший том під назвою “Сакральна спадщина Гуцульщини” включає розділи “Стародавні скельні святилища і ритуальні камені” та “Монастирі Галицької

²² Микола Кугутяк, *Стародавні храми на священних вершинах Косівщини*. (Косів : Писаний Камінь, 2012), 134.

²³ Микола Кугутяк, *Бубнище. Скельне святилище Великої Богині в Карпатах*. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2015), 144.

Гуцульщини в період середньовіччя і нового часу”²⁴. До другого тому “Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи” ввійшли чотири розділи: “Городища Пруто-Бистрицького підгір’я”, “Замки і оборонні двори Галицької Гуцульщини”, “Соляні джерела та осередки солевидобутку” й “Давні транскарпатські шляхи на Гуцульщині”²⁵. Кожний розділ двотомника складається з текстової частини, у якій розкрито основні результати досліджень, а також містить інформацію про пам’ятку. Остання включає: назву пам’ятки; її розташування; тип; датування (епоха); час відкриття (локалізації); автора або дослідника; опис; історію; дослідження або обстеження (хто, коли, результати, література); легенди. Крім того, інформацію про кожну пам’ятку доповнюють карта її просторово-географічного розташування, а також план-схема, фото, рисунки тощо.

Зауважимо, що видання професора М. Кугутяка, присвячені духовній спадщині населення Карпат, отримали міжнародне визнання. Зокрема, 2018 р. у Загребі (Хорватія) вийшла праця “*Kamena svetišta ukrajinskih Karata*” (“Кам’яні святилища Українських Карпат”)²⁶. Ця монографія одразу викликала помітний інтерес хорватських учених. Відомий дослідник Владімір Петер Госс, який виступив одним із рецензентів видання, наголосив на важливості опублікованих компаративних матеріалів, оскільки вони дають поштовх до подальших пошуків. “Книга Миколи Кугутяка веде нас по тій єдиній у своєму сенсі екосистемі, по сакральному краєвиду, пропонуючи нам вражаючий шлях, заснований на великій концентрації гірських культурних пам’яток і ритуального каміння з петрогліфами”, – відзначила культурологиня Єлка Вінце Паллуа²⁷.

У результаті досліджень видано також низку путівників, які містять найважливішу коротку інформацію про пам’ятку, місце її розташування та пов’язані з нею легенди й перекази. Серед таких путівників слід згадати “Календарне святилище у Терношорах”, “Стародавні пам’ятки Покутських Карпат”, “Писаний Камінь”, “Священні камені Чорногори”. Вони були розповсюджені серед учителів-істориків, школярів та всіх зацікавлених історією рідного краю²⁸. Це дало змогу озайомити громадськість із маловідомими сакральними пам’ятками давнього населення Українських Карпат і відкрило можливість до прокладення нових, перспективних туристичних маршрутів.

Крім цього, професор М. Кугутяк є співавтором численних краєзнавчих видань – “Мій рідний край – Прикарпаття”²⁹, “Літопис державотворення на

---

²⁴ *Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам’яток історії та культури*: у 2 т. Т. 1. М. Кугутяк, *Сакральна спадщина Гуцульщини*, (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2011), 447.

²⁵ *Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам’яток історії та культури*: у 2 т. Т. 2. *Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи*, автор ідеї, гол. редактор і керівник автор. колективу М. Кугутяк. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2011), 267.

²⁶ Mikola Kuġutjak, *Kamena svetišta ukrajinskih Karata: (prjevodi s ukr.)*; prired. Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer. (Zagreb : Katedra za ukr. jezik i književnost Filozofskog fak. Sveučilišta u Zagrebu, 2018), 174.

²⁷ У світ вийшла хорватською мовою нова монографія Миколи Кугутяка “Кам’яні святилища Українських Карпат”. Доступ отримано, <https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/06/28>

²⁸ Микола Кугутяк, *Писаний Камінь*, упоряд. О. Дрогобицька. (Івано-Франківськ, 2010), 3; Микола Кугутяк, *Священні камені Чорногори*, упоряд. О. Дрогобицька. (Івано-Франківськ, 2010), 3.

²⁹ Мій рідний край – Прикарпаття, ред. В. Кононенко. (Івано-Франківськ : Плай, 2000), 376.

Прикарпатті”³⁰, “Криворівня”³¹, наукових статей з топоніміки Прикарпаття³², що вкотре доводить наскільки широким є коло його наукових зацікавлень. Перелічені праці написані на багатому джерельному матеріалі, включаючи як офіційні документи, так і усні джерела.

Останнім часом центральне місце в дослідженнях науковця приділяється Скиту Манявському як одному з головних чернечих осередків Карпатського регіону. Виявлений та зібраний унікальний масив першоджерел створив підґрунтя для того, щоб уперше простежити історію монастиря на основі проблемно-хронологічного підходу, розкрити історіографічну, джерелознавчу, археологічну та мистецтвознавчу складові великоскитської проблематики³³. Результатом стало тритомне видання “Великий Скит у Карпатах”. До першого тому “Патерик Скитський. Синодик” (2013) ввійшли збірки новел та оповідань агіографічного змісту й аскетичного характеру про духовні подвиги християнських монахів під загальною назвою Патерик Скитський (створений 20-х рр. XVII ст.) та рукописна пам’ятка XVII–XVIII ст. Синодик*. Остання містить короткі біографічні дані ченців монастиря, а також інформацію про історичну обстановку в краї, внутрішньомонастирські відносини. Публікація такого збірника джерел має міжнародне значення, оскільки серед скитських ченців були представники дев’яти країн – Білорусії, Молдови, Литви, Росії, Сербії, Болгарії, Чехії, Греції та Македонії.

До другого тому “Великий Скит у документах і матеріалах XVII–XXI ст.” (2015) включено сотні унікальних документів і матеріалів, більшість з яких виявлено в останні роки у вітчизняних, австрійських, польських і румунських архівах та наукових бібліотеках. Вони розкривають маловивчені або невідомі сторінки історії Великого Скиту, дають змогу визначити його роль і місце в історії української церкви, духовному й національно-культурному розвитку України XVII–XVIII ст., відродження святині на початку XXI ст.³⁴

Знаковим став третій том “Великий Скит у Марковій пустині: український духовний і культурно-історичний феномен” (2017), де на широкій джерельній базі висвітлено особливості виникнення і розвитку Великого Скиту, обставини його ліквідації та відродження, а також розкрито суть скитського духовного й культурно-історичного феномена, значення в церковних відносинах України і близького зарубіжжя в контексті

---

³⁰ Микола Кугутяк, Степан Кобута, Богдан Гаврилів, *Літопис державотворення на Прикарпатті*. (Івано-Франківськ, 2002), 94.

³¹ Микола Кугутяк, Віталій Кононенко, Василь Грещук та ін. *Криворівня*. (Івано-Франківськ, 2003), 84.

³² Микола Кугутяк, Михайло Паньків, “Топоніми як джерело до вивчення сакральних пам’яток Прикарпаття”, *Карпати: людина, етнос, цивілізація*, по. 5. (2014), 247–257; Микола Кугутяк, Михайло Паньків, “Топоніміка як історичне джерело Тлумаччини”, *Тлумач: історія та сучасність: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.)*, упорядник А. Білас. (Івано-Франківськ–Тлумач : Злагода, 2014), 68–78.

³³ Олег Жерноклеєв, “Великий Скит у духовному житті Європи епохи Бароко. [Рецензія: Великий Скит у Карпатах : у 3 т. Т. 1 : Патерик Скитський. Синодик, за ред. М. Кугутяка. Львів : Манускрипт-Львів, 2013. 726 с.]”, *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис “Галичина”*, 24 (2013), 370.

* Поменники, синодики – поминальні записи імен померлих, священників, ченців, ктиторів, жертводавців, вірних для зачитування в храмі під час богослужінь.

³⁴ *Великий Скит у Карпатах: у 3 т. Т. 2: Великий Скит у документах і матеріалах XVII–XXI ст.*, гол. ред. М. В. Кугутяк. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2015), 514.

Світлина 4. Презентація видання “Великий Скит у Карпатах” у Національному заповіднику “Софія Київська” (5 грудня 2017 р.).

подій XVII–XVIII ст., кінця XX – початку XXI ст.³⁵ Загалом згадана публікація не тільки заповнила чергову “білу пляму” в історії Манявського Скиту, а й привернула увагу громадськості до цієї пам’ятки.

Не менш унікальним є ще одне колективне тритомне видання, підготовлене за редакцією професора М. Кугутяка, – “Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах (Світлини 5, 6). Воно розкриває багату історичну, культурну та духовну спадщину Гошівського монастиря впродовж віків. Учений підготував передмову “Храм на горі”, вступну статтю до першого тому “Писемні джерела з історії Гошівської обители” й кодикологічний опис монастирського поменника. Перший том під назвою “Гошівський монастир у писемних історичних джерелах XVI–XX століть” (2018) включає Гошівський монастирський літопис, “Поменник монастиря Гошівського Преображення Господнього року 1662 липня 11”, а також 127 історичних документів, віднайдених у вітчизняних, австрійських і польських архівах та описаних професором М. Кугутяком і кандидатом історичних наук В. Гавадзиним³⁶.

Другий том “Ясногірський монастир у документальних джерелах середини XX – початку XXI століть” (2021) містить сотні унікальних документів та матеріалів, більшість

³⁵ *Великий Скит у Карпатах*: у 3 т. Т. 3: Кугутяк М. *Великий Скит у Марковій пустині: український духовний і культурно-історичний феномен*. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2017), 520.

³⁶ *Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах*: у 3 т. Т. 1: *Гошівський монастир у писемних історичних джерелах XVI–XX століть*, за ред. М. В. Кугутяка. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018), 552.

Світлина 5. Презентація видання “Гошівський монастир у писемних історичних джерелах XVI–XX століть” (справа наліво: професор Микола Кугутяк, проректор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Сергій Шарин, архієпископ і митрополит Івано-Франківський УГКЦ Володимир Війтишин, ігумен Гошівського монастиря о. Мар’ян Гробельний (ЧСВВ).

з яких тільки нещодавно введено до наукового обігу³⁷. У ньому показано роль цієї видатної відпустово-паломницької святині українського народу в духовно-світоглядній опозиції більшовицькому тоталітаризму, а також процес відродження у незалежній Україні. Наразі готується до друку третій том видання.

Загалом М. Кугутяк є автором 10 індивідуальних монографій, понад 200 наукових статей, рецензій, виступів на конференціях та ін. Очолював спеціалізовані вчені ради К 20.051.05 (2003–2008, 2013–2016 рр.) та Д 20.051.05 (2008–2013, 2016–2019, 2020 рр.) за спеціальностями 07.00.01 – історія України та 07.00.05 – етнологія. З червня 2022 р. спецрада Д 20.051.05 під головуванням М. Кугутяка продовжила свою роботу вже за трьома спеціальностями – історія України, етнологія та всесвітня історія.

Професор проводить активну діяльність, спрямовану на підготовку молодих наукових кадрів, у тому числі й докторів наук. Він здійснював наукове консультування докторських дисертацій професора О. Жерноклеєва (“Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)” (2007)) та професора І. Райківського (“Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття” (2014)). Тематика досліджень аспірантів і здобувачів охоплює питання політології, історії та етнології. Так, серед політологів варто відзначити доцентів:

³⁷ *Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах: у 3 т. Т. 2: Ясногірський монастир у документальних джерелах ХХ – початку ХХІ століть*, за ред. М. В. Кугутяка. (Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2021), 810.

Світлина 6. Презентація видання “Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах” (зліва направо: керівник видавництва “Манускрипт-Львів” Петро Мелень, професор Микола Кугутяк та ігумен Гошівського монастиря о. Вінцентій Слободян, 22 квітня 2021 р.).

М. Геніка (“Українське питання в діяльності польських політичних партій (1920–1926”)), М. Міщук (“Українська радикальна партія – Українська соціалістично-радикальна партія: ідеологія, організація, політика (1918–1939 рр.)”), М. Москалюка (“Український християнсько-суспільний рух у Галичині (1920–1939 рр.)”), Л. Кобуту (“Сутність і особливості української соціал-демократії у політичній концепції Володимира Левинського”).

Під керівництвом М. Кугутяка сформувалися талановиті вчені, без яких зараз важко уявити не тільки сучасний факультет історії, політології і міжнародних відносин, а й інші структурні підрозділи університету. Зокрема, доцентка Н. Стецюк займає посаду завідувача кафедри міжнародних відносин, Ю. Довган – доцента кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Л. Бурачок і Л. Щербін – кафедри всесвітньої історії, О. Новосьолов – кафедри готельно-ресторанної та курортної справи факультету туризму. Протягом 2017–2020 рр. Н. Локатир очолювала відділ міжнародних зв’язків університету. Захистивши кандидатську дисертацію, М. Волощук не зупинився на досягнутому, тож зараз як доктор історичних наук, професор керує Центром медієвістичних студій при кафедрі всесвітньої історії та активно працює над формуванням нових наукових кадрів. Доцент Ірина Солонець вміло поєднує наукову та адміністративну роботу, займаючи посаду начальника навчально-методичного відділу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Починаючи з 2006 р. кандидатські дисертації за спеціальністю “Етнологія” захистили: П. Костючок (“Етнополітичні та національно-культурні процеси на

Гуцульщині в контексті становлення української нації (кінець XIX ст. – 1939 р.)”), О. Баран (Дрогобицька) (“Культура і побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.)”), І. Дмитрук (Солонець) (“Гуцульщина в етнографічних дослідженнях кінця XIX – початку XXI ст.”), С. Боян-Гладка (“Весняно-літня календарна обрядовість бойків кінця XIX ст. – 1930-ті роки”), В. Гавадзин (“Весняні календарні обряди і звичаї гуцулів XX ст.”), А. Випасняк (“Традиційне скотарство українського населення Східної Галичини (90-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.)”) та О. Коломийчук (“Осінньо-зимові календарні звичаї та обряди бойків у другій половині XIX – на початку XXI ст.”). Прикметно, що С. Боян-Гладка, О. Дрогобицька, П. Костючок та І. Солонець після захисту кандидатських дисертацій працюють на кафедрі етнології і археології, беруть участь у польових експедиціях, своєю чергою формуючи нове покоління студентів-етнологів.

Чимало науковців, які писали дисертаційні дослідження під керівництвом М. Кугутяка, продовжують свій шлях у навчальних закладах Івано-Франківська та за його межами. Так, Галина Гладка – доцент кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету, Руслан Кульчицький – директор Чортківського ЗЗСО I–III ступенів № 2. Олександр Коломийчук з 2020 р. працює на посаді молодшого наукового співробітника відділу “Український етнологічний центр” в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (м. Київ). Молодий вчений наголошує, що його науковий керівник “завжди націлював на пошук глибинних сенсів та коріння явищ традиційно-обрядової культури, закликав керуватись передусім ціннісним підходом у її вивченні та інтерпретації, а відтак заклав у мені головні принципи методології етнологічних досліджень”.

Микола Кугутяк – засновник і редактор наукового історико-краєзнавчого журналу “Галичина” та “Вісника Прикарпатського національного університету. Історія”. За його редакцією у 2009 р. розпочато випуск нового наукового видання, присвяченого карпатознавчій проблематиці, – “Карпати: людина, етнос, цивілізація”. У ньому публікуються статті багатьох вітчизняних фахівців, а також зарубіжних авторів з Молдови, Угорщини, Румунії, Словаччини, Словенії та США.

Професор виступив організатором цілої низки міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій: “Спадщина митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України” (1994), “Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.” (1996), “Галичина у Другій світовій війні (1939–1945 рр.)” (1999), “Соборність України: історія і сучасність” (1999), “Українська повстанська армія – феномен національної історії” (2002), “Духовна вісь України: Галичина–Наддніпрянщина–Донеччина” (2004), “Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923. До 90-річчя утворення” (2008), Всеукраїнська наукова конференція, присвячена збереженню та відродженню традиційних звичаїв і обрядів у етнографічних регіонах України в рамках III Міжнародного фольклорного фестивалю етнографічних регіонів України “Родослав” (2009), “Комуністичні репресії на Прикарпатті в 1939–1941 роках” (2009), “Українська повстанська армія – феномен вітчизняної і світової історії XX ст.” (2012), “Християнство в Карпатах: до 1025-річчя хрещення України-Руси” (2013), “Гошівська обитель у духовному і культурному житті України: феномен українського греко-католицького чернецтва. До 400-річчя ЧСВВ” (2017), “Західно-Українська Народна Республіка: революція, державність, соборність. До 100-річчя утворення ЗУНР” (2018), “Акт

Злуки УНР і ЗУНР – втілення ідеї соборності й національної консолідації України: досвід та уроки. До 100-річчя Акту Злуки” (2019), “Олександр Карпенко – видатний український історик, педагог, суспільний діяч” (до 100-річчя від дня народження)” (2021), “Перші Карпатські етнологічні читання” (2021), “Українська повстанська армія в боротьбі проти нацистського і більшовицького тоталітарних режимів” (2022) та інших.

Учений активно працює над тим, щоб результати історичних досліджень стали доступними для якомога ширшого кола зацікавлених осіб, краєзнавців, учителів, студентів та учнів. Тому ініціює та проводить численні презентації видань факультету, круглі столи, студентські конференції тощо. Він також популяризує духовну культуру населення Карпат через ЗМІ, беручи участь у теле- та радіопередачах, виступаючи на шпальтах преси³⁸. “Українці мають велику спадщину, але спочатку нам треба провести інвентаризацію, аби знати, чим володіємо”, – наголосив М. Кугутяк в інтерв’ю з кореспондентом газети “Час і Події”³⁹.

З метою якнайширшого ознайомлення громадськості з проблемою збереження сакральної спадщини нашого регіону М. Кугутяк організував постійно діючу виставку “Пам’ятки духовної культури Українських Карпат” у рамках презентації міжнародного культурно-соціального проєкту “Таємниці України для тебе”. Виставка складається з 15 експонатів, об’єднаних чотирма тематичними блоками: “У пошуках індоєвропейської прабатьківщини. Відкриття забутої сакральної спадщини”, “Кургани Прикарпаття: могили, святилища, ритуальні комплекси”, “Городища-святилища Прикарпаття” та “Монастирські обителі Прикарпаття”. Її відвідують як науковці, так і вчителі, учні. Наприклад, 18 липня 2021 р. професор прочитав стендову лекцію “Пам’ятки духовної культури Українських Карпат” для 25 членів громадської організації “Науково-просвітницьке товариство “Просвіта-Світовид”.

Ухвалою Івано-Франківської обласної ради та обласної державної адміністрації за значний особистий внесок у розвиток науки професор М. Кугутяк нагороджений дипломом “Кращий науковець року-2005”. За наполегливу працю та вагомі наукові здобутки у 2007 р. отримав почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України, 2011 р. – відзнаку Президента України (ювілейну медаль “20 років незалежності України”), 2017 р. – орден “За заслуги” III ступеня. У рамках відзначення 100-річчя створення Західно-Української Народної Республіки нагороджений ювілейною медаллю Івано-Франківської обласної ради “100 років ЗУНР”. Крім цього, науковець є почесним доктором Ужгородського національного університету, лауреатом обласної премії ім. Володимира Полека в галузі краєзнавства, головою історичної секції Івано-Франківського осередку Наукового товариства ім. Шевченка.

---

³⁸ *За філіжанкою кави. Микола Кугутяк. Інтерв’ю. Івано-Франківське обласне телебачення “Галичина”. 20 травня 2019. Доступ отримано, <https://galtv.if.ua/video/za-filizhankoyu-kavy-mykola-kogutyak>; Професор ПНУ Микола Кугутяк. Нескорена Гошівська обитель: битва з імперією. Інтерв’ю. 15 липня. 2020. Доступ отримано, <https://www.youtube.com/>; Микола Кугутяк, історик: Бубнищанське святилище зі скельним храмом Великої Богині – одна з найстародавніших і найоригінальніших сакральних пам’яток Європи (повна розмова). Інтерв’ю з України. 25 липня 2019. (Ч. I). Доступ отримано, <https://rozmova.wordpress.com/2019/07/29/mykola-kuhutyak-3/>*

³⁹ *Микола Кугутяк, історик: Бубнищанське святилище зі скельним храмом Великої Богині – одна з найстародавніших і найоригінальніших сакральних пам’яток Європи (повна розмова). Інтерв’ю з України. 25 липня 2019. (Ч. I). Доступ отримано, <https://rozmova.wordpress.com/2019/07/29/mykola-kuhutyak-3/>*

Світлина 7. Виставка “Пам’ятки духовної культури Українських Карпат” у рамках проекту “Таємниці України для тебе” (м. Київ).

Внесок М. Кугутяка в розвиток сучасної історичної науки важко переоцінити, адже опубліковані ним фундаментальні етноісторичні дослідження та унікальні археографічні матеріали дозволяють заповнити чергові “білі плями” в життєписі українського народу. Саме завдяки його працям багатьом вдалося по-новому поглянути на вже відомі події, а також досягнути чимало незвіданого. Результати численних експедицій цікаві як фаховим історикам, так і вчителям, учням.

Представники наукової школи, сформованої під керівництвом цього авторитетного вченого, гідно репрезентують свої здобутки на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Адже, крім методології наукового дослідження, вони перейняли прагнення до невтомного пошуку, самовідданість у праці та тверду національно-патріотичну позицію.

Прикметно, що науковець активно працює над популяризацією історико-культурної спадщини населення Карпатського регіону, залучаючи до цього ЗМІ. Численні виступи на конференціях, участь у виставках, презентаціях дають можливість актуалізувати проблеми, пов’язані з потребою інвентаризації та збереження пам’яток духовної культури. Водночас вони вкотре підтверджують етнографічне розмаїття, а відтак і туристичну привабливість нашого краю.

SCIENTIFIC ACTIVITY OF PROFESSOR MYKOLA KUGUTYAK

OKSANA DROHOBYTSKA

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Faculty of History, Political Science and International Relations
Department of Ethnology and Archeology
57 T. Shevchenko st., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2929-1708>
e-mail: oksana.drohobytska@pnu.edu.ua*

SUMMARY

The article analyzes the scientific achievements of the famous historian, ethnologist, professor Mykola Kugutyak. The main attention is paid to the field of scientific interests of the researcher, his individual and collective publications.

The problems of M. Kugutyak's scientific research are related to the process of formation of the Western Ukrainian party-political system, directions of Ukrainian socio-political thought and ethno-national aspects of the political movement. In addition, the scientist initiated a comprehensive study of the ancient monuments of the Carpathian region: rock-cave complexes, cult stones, petroglyphs, as well as medieval sanctuaries and monasteries.

Analyzing the scientist's numerous publications on the history of the national liberation movement and the spiritual culture of the Carpathian population, the author emphasizes his important role in the process of the formation of the ethno-historical school on the basis of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. It is proven that M. Kugutyak formed a whole generation of young scientists – historians, political scientists and ethnologists. Many scientists who wrote dissertation research under his guidance continue their careers in educational institutions in Ivano-Frankivsk and beyond.

Professor M. Kugutyak was the organizer of a number of international and all-Ukrainian scientific conferences. He also popularizes the spiritual culture of the Carpathian population through the mass media, participating in TV and radio broadcasts, speaking in the press columns. In order to familiarize the public with the problem of preserving the sacred heritage of our region as widely as possible, Professor M. Kugutyak organized the permanent exhibition “Monuments of the Spiritual Culture of the Ukrainian Carpathians” (as a part of the presentation of the international cultural and social project “Secrets of Ukraine for You”).

In general, the contribution of the scientist to the development of modern historical science is difficult to overestimate, because he is the author of 10 individual monographs, more than 200 scientific articles.

Thanks to M. Kugutyak's research, many people managed to look at already known events in a new way, as well as to understand a lot of things that are still unknown. The results of expeditions and scientific research are interesting not only to professional historians, but also to teachers and students. It is noteworthy that the scientist is actively working on the popularization of the historical and cultural heritage of the Carpathians, involving the mass media in this. Numerous speeches at conferences, participation in exhibitions, presentations give an opportunity to actualize problems related to the need for inventory and preservation of monuments.

The scientist is actively working on popularizing the historical and cultural heritage of the population of the Carpathian region, involving the media in this. Numerous speeches at conferences, participation in exhibitions, presentations give an opportunity to actualize problems related to the need to inventory and preserve monuments of spiritual culture. At the same time, they once again confirm the ethnographic diversity, and thus the tourist attractiveness of our region.

Key words: scientific activity, historian, Mykola Kugutyak, ethno-historical school, spiritual culture, monasteries, Halychyna.

REFERENCES

A New Monograph by Mykola Kugutyak "Stone Sanctuaries of the Ukrainian Carpathians" Was Published in Croatia. Accessed, 2022, <https://ipmv.pnu.edu.ua/2018/06/28> (in Ukrainian).

Antiquities of Hutsulshchyna. Sources of the Ethnic History of the Population of the Ukrainian Carpathians: Catalog of Monuments of History and Culture: in 2 vol. Vol. 1. Kugutyak, M. *Sacred Heritage of Hutsulshchyna.* Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2011, 447; Vol. 2. *Hillforts, Castles, Centers of Salt Production, Ancient Transcarpathian Routes,* the author of the idea, ch. editor and chief author. team of M. Kugutyak. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2011, 267. (in Ukrainian).

Hoshiv Monastery of the Virgin on Yasna Hora in the Carpathians: in 3 vol. Vol. 1: *Hoshiv Monastery in Written Historical Sources of the 16th–20th Centuries,* edited by M. V. Kugutyak. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2018), 552; Vol. 2: *Yasnohirsky Monastery in Documentary Sources of the Middle 20th – Early 21st Centuries,* edited by M. V. Kugutyak. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2021, 810. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Ancient Temples on the Sacred Peaks of Kosivshchyna.* Kosiv : Pysanyi Kamin, 2012. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Bubnyshche. Rock Sanctuary of the Great Goddess in the Carpathians.* Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2015. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola, *Halychyna: Pages of History. Essay on Social and Political Movement (19 Century – 1939).* Ivano-Frankivsk, 1993. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Pysanyi Kamin,* compiler O. Drohobytska. Ivano-Frankivsk, 2010. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Rock Sanctuaries of the Sokil Peaks.* Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 2008. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Sacred Stones of Chornohora,* compiler O. Drohobytska. Ivano-Frankivsk, 2010. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola, *Stone Antiquities of Kosmach.* Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 2007. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Ternoshory Rock Sanctuary in the Carpathians.* Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2007. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *The Bubnyshche Sanctuary with the Rock Temple of the Great Goddess is One of the Most Ancient and Original Sacred Monuments in Europe (Full Conversation).* Interview from Ukraine. 25 lypnia 2019. (Ch. I) Accessed September 2, 2022, <https://rozmova.wordpress.com/2019/07/29/mykola-kuhutyak-3/> (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *The Holodomor of 1933 and Western Ukraine (the Tragedy of Naddniprianshchyna against the Background of the Social Sentiments of the Western Ukrainian Public in the 20s and 30s).* Ivano-Frankivsk, 1994. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Ukrainian National Democracy. 1918–1939.* Vol. 1. Kyiv–Ivano-Frankivsk, 2002. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola. *Ukrainian National Democracy. 1918–1939.* Vol. 2. Kyiv–Ivano-Frankivsk, 2004. (in Ukrainian).

Kuĝutjak, Mykola. *Kamena svetišta ukrajinskih Karpata: (prjevodi s ukr.);* prired. Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer. Zagreb : Katedra za ukr. jezik i književnost Filozofskog fak. Sveučilišta u Zagrebu, 2018. (in Croatian).

Kugutyak, Mykola, Kobuta Stepan, Havryliv, Bohdan. *Chronicle of State Formation in Prykarpattia.* Ivano-Frankivsk, 2002. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola, Kononenko, Vitaliy, Greshchuk, Vasyl et al. *Kryvorivnia.* Ivano-Frankivsk, 2003. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola, Pankiv, Mykhailo. "Toponyms as a Historical Source of Tlumachchyna", in *Tlumach: istoriia ta suchasnist. Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 800-richchju zasnuvannia m. Tlumacha (Tlumach, 24 zhovtnia 2013 r.),* compiler A. Bilas. Ivano-Frankivsk–Tlumach : Zlahoda, 2014, 68–78. (in Ukrainian).

Kugutyak, Mykola, Pankiv, Mykhailo. “Toponyms as a Source for the Study of the Sacred Monuments of Prykarpattia”, *The Carpathians: populace, ethnos, civilization*, no. 5 (2014): 247–257. (in Ukrainian).

My Native Region – Prykarpattia, ed. V. Kononenko. Ivano-Frankivsk : Plai, 2000. (in Ukrainian).

Mykola Kugutyak, professor of PNU. The Unconquered Hoshiv Monastery: the Battle with the Empire. July 15, 2022 interview. Accessed, <https://www.youtube.com/> (in Ukrainian).

Over a Cup of Coffee. Mykola Kugutyak, interview. Ivano-Frankivsk Regional Television “Halychyna”. 20 mai 2019. Accessed, <https://galtv.if.ua/video/za-filizhankoyu-kavy-mykola-kogutyak> (in Ukrainian).

Prykarpattia. The Heritage of the Ages: Monuments of Nature, History, Culture, Ethnography, the author of the idea, head. editor and chief author. team of M. Kugutiak. Lviv : Manuscript-Lviv, 2006. (in Ukrainian).

Reient, Oleksandr, Marushchenko, Oleksandr, “Review: the Western Ukrainian People’s Republic 1918–1923. Encyclopedia. Vol. 4”, *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, vol. 1 (2022), 220–226. (in Ukrainian).

The Great Skyt in the Carpathians: in 3 vol. Vol. 2: *The Great Skyt in Documents and Materials of the 17–21 Centuries*, Ch. ed. M. V. Kugutyak. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2015, 514; Vol. 3: Kugutyak, M. *The Great Skyt in the Markova Pustyn: Ukrainian Spiritual and Cultural-Historical Phenomenon*. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2017, 520. (in Ukrainian).

The Ukrainian National Liberation Movement in the Prykarpattia in the 20th century. Documents and Materials, resp. ed. M. Kugutyak. Vol. 1. Book 1: (1919–1929). Ivano-Frankivsk : CPF “Lik”, 2012, 600; Book 2: (1929–1939). Ivano-Frankivsk : CPF “Lik”, 2014, 600. (in Ukrainian).

The Ukrainian National Liberation Movement in the Prykarpattia in the 20th Century. Documents and Materials, resp. ed. M. Kugutyak. Vol. 2. Book 1: (1939–1945). Ivano-Frankivsk : CPF “Lik”, 2009, 600; Book 2: (1945–1946). Ivano-Frankivsk : CPF “Lik”, 2010, 696; Book 3: (1947–1957). Ivano-Frankivsk : CPF “Lik”, 2011, 768. (in Ukrainian).

The Western Ukrainian People’s Republic 1918–1923: An Illustrated History, the author of the idea, chief editor and head of the author’s team Mykola Kugutyak. Lviv–Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2008, (in Ukrainian).

The Western Ukrainian People’s Republic 1918–1923. Encyclopedia. Vol. 1: A–Zh. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2018, 688; Vol. 2: Z–O. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2019, 832; Vol. 3: P–S. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2020, 576; Vol. 4: T–Ya. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2021, 688. (in Ukrainian).

Ukrainian Euromaidan. Prykarpatskyi Dimension, according to the ed. office M. Kugutyak. Ivano-Frankivsk : Manuscript-Lviv, 2016. (in Ukrainian).

Vehesh, Mykola, “Turning the Pages of the History of Halychyna”, *Actual and Youth Problems of the History of Ukraine*, vol. 3, (1998), 94–99. (in Ukrainian).

Zhernokleiev, Oleh, Raikivskyi, Ihor, “Professor Mykola Kugutyak – 50”, *Scientific and Cultural and Educational Local History Journal “Halychyna”*, vol. 8. (2002), 6–11. (in Ukrainian).

Zhernokleiev, Oleh, Syhydyn, Mykhailo, “To the 60th Anniversary of the Doctor of Historical Sciences, Professor M. V. Kugutyak”, *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, vol. 5 (2012), 231–233. (in Ukrainian).